

Nyhetsbrevet «Samfunnsmedisin og Folkehelse» holder deg oppdatert på hva som publiseres innen fagområdet den siste måneden. Har du forslag til saker send oss gjerne en e-post på katrine.rutgersen@fhi.no.

>> [Påmelding nyhetsbrev](#)

RAPPORT - FOLKEHELSEINSTITUTTET (FHI)

Stor sosial ulikhet i frokostvanene blant elever i videregående skole

En ny studie fra Folkehelseinstituttet viser at to av ti elever i videregående skole ikke spiser frokost på skoledager. Hovedårsakene er dårlig tid og manglende matlyst om morgenen.

Resultatene stemmer overens med tidligere studier om elevers frokostvaner.

– Det som er nytt i denne undersøkelsen er at den avdekker sosiale forskjeller i frokostvaner, og elevenes egenrapporterte forklaringer på hvorfor de hoppet over frokosten, sier Elling Tufte Bere, ved Folkehelseinstituttet.

Forsterkede helseforskjeller

Studien viser at det var mer vanlig at jenter dropper frokost enn gutter, og at det var mer utbredt blant elever fra familier med lav sosioøkonomisk status.

– Dette kan bidra til å forsterke helseforskjellene i samfunnet på sikt, mener Tufte Bere.

Mange videregående skoler tilbyr skolemåltider i dag, men det er usikkert om denne ordningen treffer de elevene som vanligvis ikke spiser frokost.

– Det er vanskelig å si hvor treffsikker denne ordningen er. Da må de som har lyst på frokost, og som ikke har et godt alternativ hjemme, delta i skolemåltidningene. Det vet vi per i dag ikke om stemmer.

Trenger flere studier

Denne studien er en tverrsnittsanalyse av en populasjon, basert på en anonym,



nettbasert og selvrapportert spørreundersøkelse. Dataene ble samlet inn i 2021, og undersøkelsen ble distribuert til skolene via utdanningsavdelingen i Viken fylkeskommune.

Viken fylkeskommune ble valgt fordi de allerede var i gang med et omfattende prosjekt om skolemåltider. Noen av skolene tilbød gratis frokost til elevene.

– Svakheten med denne studien er at det er en tverrsnittsstudie og at vi ikke kan følge elevene over tid. Det vi

trenger er studier som kan si noe om i hvilken grad skolemåltidninger benyttes, og av hvem. Treffer ordningene de som trenger det mest? Vi trenger også evalueringstudier som sier noe om skolemåltidningen fører til at færre dropper frokost, og om dette etter hvert gir bedre skoleprestasjoner, mindre ulikhet i kosthold og eventuelt bedre helse, sier Elling Tufte Bere.

>> Les hele rapporten [Socioeconomic inequality in breakfast skipping among Norwegian adolescents](#)

Undervisning om sosiale medier ble godt mottatt av elevene

Et nytt undervisningsopplegget om sosiale medier ble testet ut i videregående skole og ble godt mottatt av både lærere og elever. Dette viser en undersøkelse fra Folkehelseinstituttet (FHI).

- Tilbakemeldingene vi fikk fra elevene var at undervisningen gjorde dem mer bevisste på både egen og andres bruk av sosiale medier. De opplevde temaet som relevant og interessant. Flere påpekte at undervisningen styrket klassemiljøet ved å legge til rette for mer diskusjon og refleksjon, sier Amanda Andersen, stipendiat ved Folkehelseinstituttet.

Fremmer kritisk tenkning rundt sosiale medier

Lærerne uttrykte tilfredshet med at opplegget var enkelt å gjennomføre uten omfattende forberedelser.

- De så på det som et nyttig verktøy for å fremme kritisk tenkning rundt sosiale medier. Undervisningen balanserte de positive og negative sidene ved sosiale medier, noe som ga elevene rom til å reflektere over sin egen digitale adferd, forklarer Andersen.



Forsiktig med å konkludere

Selv om responsen var positiv, er forskeren forsiktig med å konkludere med at undervisningsopplegget nødvendigvis er helsefremmende

- Vi trenger mer forskning før vi kan si med sikkerhet at undervisningen faktisk bidrar til bedre psykisk helse og trivsel hos ungdom. Likevel er det viktig å lære ungdom å bruke sosiale medier på en sunn og bevisst måte, ettersom disse plattformene spiller en stor rolle i hverdagen dere, sier Andersen.

Undervisningsopplegget er et samarbeid mellom Bergen kommune, Vestland fylkeskommune og FHI.

.....

Mer psykiske plager blant unge under og etter karantene

Ungdom rapporterte generelt om flere psykiske plager under strenge restriksjoner enn når det var få nasjonale tiltak under pandemien. Det å være i, eller ha vært i karantene, var også knyttet til økte psykiske plager blant ungdom. Dette viser en studie fra den norske Mor-, far- og barn-studien (MoBa).



Deltakerne var mellom 16 og 18 år, og deltok i opptil seks spørreundersøkelser om psykisk helse og karantene-erfaringer. Dataene ble samlet inn mellom mars 2020 og februar 2021.

Noen grupper var mer sårbare

Det ser ut til at gjentatte karantener var mer belastende for noen grupper. Ungdom på 16 år opplevde sterkere sammenheng mellom flere karantener og psykiske plager enn 17-18-åringene. Dette gjaldt også ungdom fra familier med lavere utdanningsnivå hos foreldrene.

>> Les mer om [psykiske plager blant unge under og etter karantene](https://fhi.no/psykiske-plager-blant-unge-under-og-etter-karantene) på fhi.no.

Bo-ordning må tilpassast kvart enkelt barn

Dei aller fleste barna er fornøgd med bu-ordninga si etter samlivsbrot og eit fleirtal vil bu like mykje hos begge foreldra. Det viser ny rapport frå Familieforsk-studien.

Forskarane poengterer likevel at dette ikkje nødvendigvis betyr at det vil vere best for alle barn å bu like mykje hos kvar av foreldra. Resultata viste at éi bu-ordning ikkje passar for alle familiar. Individuelle behov må vurderast i kvar familie

Rapporten er utarbeidd av FHI på oppdrag frå Bufdir og inngår i Familieforsk-studien.

>> Les hele rapporten [Foreldre i konflikt og familier i endring: Barns perspektiv på bostedsordninger, deltakelse og foreldrekonflikt, og saker med vold i familievernet. Resultater fra FamilieForSK-studien](#) på [bufdir.no](#).

Om FamilieForSK

FamilieForSK er en studie om samhold og konflikter i familier i Norge. Formålet er å få økt kunnskap om foreldres samliv, og hvordan forhold i familien henger sammen med barns utvikling og trivsel.

>> Les mer [om FamilieForSK](#).

AKTUELT - REGJERINGEN

Skal utrede tiltak for barn og unge som begår kriminalitet

En hurtigarbeidende ekspertgruppe skal utrede tiltak som kan settes i verk ovenfor gruppen unge som begår gjentatt og alvorlig kriminalitet, herunder muligheten for å etablere Nasjonale Trygghetshus. Samtidig skal en ekspertgruppe identifisere tiltak for bedre forebygging av kriminalitet blant unge.

Barn som begår alvorlig kriminalitet faller ofte mellom flere stoler, fordi de ikke skal straffes som voksne, men heller ikke kan ivaretas fullt ut av barnevernet.

Regjeringen vil tette dette gapet, og setter ned en ekspertgruppe for å finne nye tiltak og rammene for et eventuelt nytt bo- og rehabiliteringstilbud.



>> Les mer [om utredningen](#) på [regjeringen.no](#)

AKTUELT - HELSEDIREKTORATET

Ny plan for trygg bruk av kunstig intelligens i helse- og omsorgstjenesten

Helsefaglig forsvarlig, etisk og sikker bruk av kunstig intelligens (KI) i helse- og omsorgstjenesten er avgjørende for å skape tillit til de nye løsningene.

Dette sa assisterende helsedirektør Mariann Hornnes da hun 13. august lanserte en ny plan for trygg og effektiv innføring av KI i helse- og omsorgssektoren.

Målet med planen er å øke bruken av sikre og bærekraftige KI-løsninger. Myndighetenes rolle er å sette rammer som gjør det trygt for helsetjenestene å bruke nye løsninger.

>> Les mer om [trygg bruk av kunstig intelligens i helse- og omsorgstjenesten](#) på [helsedirektoratet.no](#).

Økt samarbeid mellom de nordiske landene kan styrke fremtidig demensforebygging

De nordiske landene har innført flere tiltak for å redusere risikoen for demens og fremme god hjernehelse. Landene har i begrenset grad brukt all tilgjengelig forskning om forebygging av demens som grunnlag for systematiske forebyggingsstrategier sett i et livsløps-perspektiv.

Rapporten understreker behovet for en helhetlig tilnærming der demensforebygging integreres i arbeidet med å forebygge andre ikke-smittsomme sykdommer.

– Det mangler bevissthet både i befolkningen generelt og blant sårbare grupper om hvilke levevaner som fremmer god helse. Derfor er det så viktig at kunnskap om sunne livsstilsvalg er tilgjengelige for alle, sier Grete Kjevik, forsker ved Nasjonalt senter for aldring og helse.

Nasjonale tiltak omfatter alt fra gratis utdanning for alle, regulering av tobakk og alkohol, kampanjer som fremmer sunn livsstil, overvåking av risikofaktorer og sekundærforebygging for høyrisikogrupper. Lokale tiltak støttes av frivillige organisasjoner og forebyggende kommunale helsetjenester, for eksempel frisklivssentraler og helsesentre.

Videre viser rapporten at risikofaktorer som hørselstap og mangel på mental stimulering ofte blir oversett.

Kommunene spiller en nøkkelrolle

Kommunene spiller en nøkkelrolle i å gjennomføre forebyggende tiltak, spesielt for sårbare grupper som minoriteter, lavinntektsfamilier og personer med lav helsekompetanse. Det er også avgjørende at tiltakene omfatter personer med utviklingshemming, spesielt de med Downs syndrom, som har høyere risiko for tidlig demens.



Økt samarbeid mellom de nordiske og baltiske landene kan styrke fremtidig arbeid med demensforebygging gjennom deling av kunnskap og strategier.

Les hele rapporten [Dementia prevention in the Nordics](https://www.nordicwelfare.org) på [nordicwelfare.org](https://www.nordicwelfare.org)

Risikofaktorer for å utvikle demens

Forskningen viser at 14 risikofaktorer kan utløse demens: fysisk inaktivitet, røyking, høyt blodtrykk, hodeskader, stort alkoholforbruk, lav utdanning, sosial isolasjon, nedsatt hørsel, diabetes, fedme, depresjon, luftforurensning, høyt kolesterol og synstap.

Disse risikofaktorene bør håndteres med forebyggende tiltak både på strategisk og praktisk nivå.

Kilde: The Lancet

Pårørandeavtaler skal styrke samarbeidet mellom helsepersonell og pårørende

Nå blir pårørendeavtaler lanserte. Dette er eit verktøy for betre samarbeid mellom pårørende og helsepersonell.

Mange pårørende legg ned ein stor innsats utan å få mykje merksemd. Fleire undersøkingar viser eit klart behov for betre samarbeid mellom pårørende og helse- og omsorgstenestene. For å styrkje dette samarbeidet vert det no lansert pårørendeavtaler.

Avtalane skal bidra til auka medverknad, betre informasjon og meir føreseielegheit for pårørende med særleg tunge omsorgsoppgåver. På den måten blir det bygd eit lag rundt pasienten slik at både pasient og pårørende er godt ivaretekne, utan at avtalen er juridisk bindande.

Helen Brandstorp, divisjonsdirektør i Helsedirektoratet, håpar at avtalen vil synleggjere innsatsen frå både pårørende og helsetenestene, og bidra til forbetring..

>> Les meir om [pårørendeavtala](#) på [helsedirektoratet.no](#).

FORSKNINGSFUNN - ALDRING OG HELSE

Eldre vil bo hjemme så lenge som mulig

En ny studie viser at eldre ønsker å bo hjemme så lenge de kan. De vil klare seg selv, holde seg aktive og være sosiale i nærmiljøet. Ved å gjøre tilpasninger i boligen og bruke hjelpemidler kan dette bli en realitet.

Studien er en del av doktorgradsprosjektet til Christophe Eward Kattouw ved Universitet i Stavanger. Prosjektet er knyttet til SHARE – Senter for kvalitet og sikkerhet i helsetjenesten.

I følge studien ønsker mange eldre at tjenestene leveres når det passer dem, at det er tilgang til flere lokale møteplasser, og at offentlig transport blir mer brukervennlig og lett tilgjengelig.

Skeptiske til «kald» velferdsteknologi
Flere var imidlertid skeptiske til å bruke

«kald» velferdsteknologi som ikke tar hensyn til eldre sine emosjonelle og sosiale behov.

Økte ressurser til hjemmetjenesten

I følge forskeren bak studien er det et sterkt behov for mer tid og økte ressurser i hjemmetjenesten for å sikre høy kvalitet og kontinuitet.

I studien inngikk 57 personer bestående av både hjemmeboende over 67 år, pårørende og ansatte og ledere i hjemmetjenesten.



>> Les mer om [eldres ønske om å bo lengre hjemme](#) på [aldringoghelse.no](#).

Fastleger bruker mye tid på psykisk sykdom

En undersøkelse av millioner av pasientbesøk viser at én av ni konsultasjoner hos fastlegen skyldes psykiske helseplager.

>> Les mer om [fastlegers tidsbruk på psykisk sykdom](#) på [fhi.no](#)

Utgifter til bosetting av flyktninger økte i 2023



Kommunenes utgifter til bosetting og integrering av flyktninger økte fra 2022 til 2023. Det viser en fersk rapport fra Beregningsutvalget.

Grunnen til dette er at det kommer mange flyktninger til landet, samt en økning i bolig- og levekostnader. Det er også mange barn, eldre og enslige forsørgere blant ukrainske flyktninger.

De siste årene har antallet økt, som følge av krigen i Ukraina.

Beregningsutvalgets rapport er et innspill til regjeringens arbeid med statsbudsjettet for 2025

Flere mindreårige uten foreldre

Det har vanligvis kommet få mindreårige uten foreldre som flyktninger til Norge.

>> Les mer om [utgifter til bosetting av flyktninger](#) på [imdi.no](#).

FORSKNINGSFUNN - STAMI

Samer opplever fremdeles diskriminering og hets

Diskriminering av samer er fortsatt et utstrakt problem som skjer på mange samfunnsarenaer. Det viser en hurtigoversikt fra FHI som har kartlagt forskningen som finnes om hets og diskriminering av samer i Norge, Sverige og Finland i perioden 2014-2024.

Mange samer oppgir at de skjuler sin samiske identitet for å skjerme seg mot hets og diskriminering. De opplever at det i storsamfunnet er liten kunnskap om samisk språk og kultur.

Har negativ påvirkning på hverdagsliv og livstilfredshet

Funnene i studien viser at diskrimineringen påvirker samenes fysiske og psykiske helse negativt, og at det har en negativ påvirkning på deres hverdagsliv og livstilfredshet.

>> Les mer om [diskriminering og hets av samer](#) på [fhi.no](#).



AKTUELT - STATENS ARBEIDSMILJØINSTITUTT (STAMI)

Nykomne flyktningar i Noreg og Sverige har større sjanse for langtidsarbeidsløyse

Flyktningar i både Noreg og Sverige hadde høgare risiko for både arbeidsløyse, sjukefråvær og uførepensjon samanlikna med den øvrige folkesetnaden. Det var små forskjellar når ein samanlikna flyktningar mellom landa.

Risikoen for å hamne utanfor arbeidslivet varierer med kvar flyktningane kjem frå. Flyktningar som har budd kort tid i landet, har større sjanse for å bli langtidsarbeidsløydige. Risikoen for arbeidsløyse var noko større for flyktningar i Sverige, medan risikoen for sjukefråvær var langt høgare i Noreg.

>> Les meir om [flyktningar og deira tilknytning til arbeidslivet](#) på [stami.no](#)

Kvinner og lavt utdannede har færre arbeidsår i livet

Hvor lenge arbeidstakere står i jobb i Norge, er avhengig av både kjønn og utdanningsnivå. Det viser en ny studie.

Menn står i gjennomsnitt ett år lengre i arbeidslivet en kvinner. Personer med lavere utdanning hadde færre år i arbeid og flere år med sykefravær og uførepensjon, sammenlignet med de med høyere utdanning. Funnene fra denne studien indikerer at det er behov for å gjøre tiltak som er retta mot både kjønns- og utdanningsforskjeller.

>> Les mer om [hvordan kjønn og utdanning påvirker hvor lenge arbeidstakere blir i arbeidslivet](#) på stami.no.

Lav inntekt og utdanning gir større risiko for uføretrygd

Personer med langtidsfravær etter en skade har høy risiko for å motta uførepensjon. Spesielt blant de med lav inntekt og utdanning.

Studien viser at de med lav sosioøkonomisk status (målt som en kombinasjon av utdanningsnivå og inntekt) hadde om lag dobbelt så stor risiko for å bli uføre som de med høy status. Tre av fire som fikk uføretrygd, hadde en diagnose som ikke var skaderelatert.

>> Les mer om [sammenhengen mellom uføretrygd og lav statusyrker](#) på stami.no.

Korleis skal kommuneoverlegen arbeide i framtida?

No er «Nasjonal veileder for kommunelegefunksjonen og samfunnsmedisinsk arbeid i kommunen» på offentlig høyring, og Helsedirektoratet oppmodar kommunar og andre til å sende inn høyringsinnspel.

Hensikta med rettleiaren er å gjere det lettare for kommunen å organisere og styrkje kommunelegefunksjonen. Dette er viktig for å sikre at kommunen har forsvarleg samfunnsmedisinsk kapasitet, kompetanse og kontinuitet både under normale tilhøve og i kriser.

>> Les meir om [rettleiaren og frist for høyring](#) på helsedirektoratet.no.